

KOMPETENSIYAVIY TA'LIM ASOSIDA O'QUVCHILARNING KREATIV TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK- PSIXOLOGIK ASOSLARI

Iminjanova Durdona Abduqaxxor qizi

Namangan davlat pedagogika insituti

Boshlang'ich Ta'lim mutaxassisligi

TTB-AU25 Magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quvchilarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik va psixologik asoslari keng yoritilgan. Xususan, zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning mustaqil, erkin va innovatsion fikrlash kompetensiyalarini shakllantirishda o'qituvchining kasbiy faoliyati, pedagogik mahorati hamda ta'lim jarayonida qo'llaniladigan interfaol metodlarning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, kreativ fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodik yondashuvlar, ijodiy topshiriqlar, muammoli vaziyatlar va innovatsion texnologiyalarning ta'lim samaradorligiga ta'siri ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Maqolada o'quvchilarning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarish, ularning tafakkur doirasini kengaytirish hamda ta'lim jarayonida faol ishtirokini ta'minlashga qaratilgan pedagogik shart-sharoitlar haqida ham fikr yuritilgan. Bundan tashqari, o'qituvchi va ota-onalarning hamkorlikdagi faoliyati orqali o'quvchilarda kreativlikni rivojlantirishning samarali usullari bo'yicha amaliy tavsiyalar keltirilgan. Tadqiqot natijalari ta'lim jarayonini tashkil etishda kreativ yondashuvni kuchaytirish hamda o'quvchilarning ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: ta'lim, metodika, tafakkur, kreativlik, innovatsion yondashuv, pedagogik texnologiya, ijodkorlik, mustaqil fikrlash, interfaol metodlar, kreativ kompetensiya, erkin fikrlash.

Аннотация. В данной статье подробно освещаются педагогические и психологические основы развития креативных способностей учащихся. В частности, анализируется значение профессиональной деятельности педагога, его педагогического мастерства, а также роль интерактивных методов обучения в формировании у учащихся навыков самостоятельного, свободного и инновационного мышления в современной системе образования. Кроме того, научно обосновано влияние методических подходов, творческих заданий, проблемных ситуаций и инновационных технологий на развитие креативного мышления и повышение эффективности образовательного процесса.

В статье также рассматриваются педагогические условия, направленные на раскрытие творческого потенциала учащихся, расширение их мировоззрения и обеспечение активного участия в учебном процессе. Наряду с этим представлены практические рекомендации по эффективному развитию креативности учащихся посредством сотрудничества учителей и родителей. Результаты исследования имеют важное научно-практическое значение для усиления креативного подхода в организации образовательного процесса и развития творческого мышления учащихся.

Ключевые слова. Образование, методика, мышление, креативность, инновационный подход, педагогические технологии, творчество, самостоятельное мышление, интерактивные методы, креативная компетенция, свободное мышление.

Annotation. This article comprehensively discusses the pedagogical and psychological foundations of developing students' creative abilities. In particular, it analyzes the importance of teachers' professional activities, pedagogical skills, and the role of interactive teaching methods in shaping students' independent, free, and innovative thinking skills within the modern educational system. Furthermore, the

article scientifically substantiates the impact of methodological approaches, creative tasks, problem-based situations, and innovative technologies on the development of creative thinking and the effectiveness of the educational process.

The article also examines pedagogical conditions aimed at revealing students' creative potential, broadening their worldview, and ensuring their active participation in the learning process. In addition, practical recommendations are provided for teachers and parents on effective ways to develop students' creativity through collaborative activities. The research findings possess significant scientific and practical importance in strengthening creative approaches in education and improving students' creative thinking skills.

Keywords. Education, methodology, thinking, creativity, innovative approach, pedagogical technologies, inventiveness, independent thinking, interactive methods, creative competence, free thinking.

KIRISH

Ta'limdagi kompetensiyaga asoslangan yondashuv ma'lum metodlar va pedagogik yondashuvlardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Ushbu atama mahalliy fanni sezilarli darajada modernizatsiya qilgandan keyingina qo'llanila boshlandi.

Hozirgi vaqtda asosiy vakolatlarni shakllantirish muammolarini tahlil qiladigan jiddiy ilmiy, uslubiy va nazariy ishlar paydo bo'ldi. Masalan, A. V. Xutorskiyning "Didaktik evrika" monografiyasi, shuningdek, L.F.Ivanovanning mualliflik metodikasi, boshlang'ich, asosiy, o'rta maktablarda ta'limni modernizatsiya qilishga qaratilgan.

Ta'limdagi kompetensiyaga asoslangan yondashuv – bu maqsadlarni aniqlash, mazmunini tanlash, o'quv jarayonini tashkil etish, umumjahon natijalarini baholash tamoyillari to'plamidir. Ular orasida: maktab o'quvchilari tomonidan o'zlarining

ijtimoiy tajribalarini qo'llash asosida faoliyatning turli sohalari va variantlarida yuzaga keladigan muammolarni mustaqil hal qilish yo'llarini ishlab chiqish;

dunyoqarash, siyosiy, axloqiy, bilim muammolarini hal qilishda didaktik va ijtimoiy

tajribani moslashtirish.

Ta'limdagi kompetensiyaga asoslangan yondashuv ta'limning ma'lum bir bosqichida o'quvchilar erishgan ta'lim darajasini tahlil qilish orqali ta'lim qobiliyatlarini baholashni o'z ichiga oladi. Zamonaviy ta'limdagi kompetensiyaga asoslangan yondashuv – olingan bilimlarni qo'llash qobiliyatiga e'tiborni qaratish usuli. Ta'limning maqsadlari maktab o'quvchilarining yangi imkoniyatlarini aks ettiradigan, ularning shaxsiy o'sishini aks ettiradigan maxsus so'zlar bilan tavsiflanadi. Shakllangan asosiy vakolatlar ta'limning "yakuniy natijalari" sifatida qaraladi. Lotin tilidan tarjima qilishda "kompetensiya" insonning ma'lum bir tajribaga, bilimga ega bo'lgan qator masalalarini anglatadi.

Ta'lim sohasidagi vakolatga asoslangan yondashuv – bu noaniq vaziyatda odamning aniq va samarali harakat qilishidir. Uning asosiy xususiyatlarini ta'kidlab o'tamiz:

- faoliyat doirasi;
- vaziyatning noaniqlik darajasi;
- harakat usulini tanlash variantini;
- qabul qilingan usulni asoslash.

Kreativlik so'zini ilk bor 1922-yilda AQSh olimi D. Simpson tomonidan qo'llanilgan. Ushbu atama orqali shaxs qolipdagi, stereotip, odatiy tafakkurdan voz kechish qobiliyatini ta'riflagan. Kreativlik (lot. creatio – yaratish, vujudga keltirish)

– bu insonning noodatiy g‘oya, fikr bera olish, muammolarni takrorlanmas, original

yechimini topish, tafakkurning an’anaviy shakllaridan voz kecha olishga bo‘lgan qobiliyatidir.

K. Rodjers (1944) kreativlik deb muammolarni yangi yechimi va biror narsa, voqea, xolatni ifoda etishning yangi usullarini aniqlashni tushunadi. Kreativlik bilan shaxs va intellektual xossalar taqqoslangan tadqiqotlar kata ahamiyatga egadir.

Intellektual xossalar bilan taqqoslash bo‘yicha tadqiqotlar Dj.Gilford tomonidan amalga oshirilgan. Kreativlik – bu insonning shaxsiy xususiyati bo‘lib, uning o‘zo‘zini takomillashtirib va rivojlantirib borishi bilan bog‘liq.

Kreativlik (lot., ing. “create ” – yaratish, “creative ” yaratuvchi, ijodkor) – individning yangi g‘oyalarni ishlab chiqarishga tayyorlikni tavsiflovchi hamda mustaqil omil sifatida iqtidorlilikning tarkibiga kiruvchi ijodiy qobiliyati. Shaxsning kreativligi uning tafakkurida, muloqotida, his-tuyg‘ularida, muayyan faoliyat turlarida namoyon bo‘ladi.

Bolalarda kreativlikni rivojlantirishda quyidagilarga e’tibor qaratish zarur:

1. Ular tomonidan ko‘p savollar berilishini rag‘batlantirish va bu odatni qo‘llab- quvvatlash;
2. Bolalarning mustaqilligini rag‘batlantirish va ularda javobgarlikni kuchaytirish;
3. Bolalar tomonidan mustaqil faoliyatni tashkil etilishi uchun imkoniyat yaratish;bolalarning qiziqishlariga e’tibor qaratish.

Quyidagi omillar shaxsda kreativlikni rivojlantirishga to‘sqinlik qiladi:

- 1) O'zini tavakkaldan olib qochish;
- 2) Fikrlash va xatti-harakatlarda qo'pollikka yo'l qo'yish;
- 3) Shaxs fantaziyasi va tasavvurining yuqori baholanmasligi;
- 4) Boshqalarga tobe bo'lish;
- 5) Bar qanday holatda ham faqat yutuqni o'ylash.

O'quvchilarning kreativ qobiliyatini rivojlantirish usullari va vositalariga ta'sir qiluvchi muhim omillardan biri o'qituvchi-o'quvchilar hamkorligi ekanligiga alohida e'tibor qaratildi. Ma'lumki, ta'lim jarayoni ikki yoqlama xarakterga ega bo'lib, o'qituvchi va o'quvchilarning teng munosabatlaridan tashkil topadi. Bu jarayonga rahbarlik qiluvchi o'qituvchi ta'lim jarayonining to'g'ri tashkil etilishi, ta'lim maqsadlarining to'g'ri amalga oshirilishi va ta'lim natijalari uchun javobgar shaxs hisoblanadi. Ammo bu, ta'lim jarayoni o'qituvchining to'liq hukmronligi ostida amalga oshadigan jarayon, degan noto'g'ri fikrning tug'ilishiga asos bo'la olmaydi. Hozirgi davr talabi ham kimnidir bo'ysundirish orqali emas, balki hamkorlik munosabati yordamida ijobiy natijaga erishishdir. Ta'lim jarayonida o'quvchilar faoliyatining shakllanishi fan asoslarini o'zlashtirishga oid mexanizmgina bo'lib qolmasdan, balki shaxsning umumiy ijtimoiy-madaniy qobiliyatlarini tarkib toptirishga ham qaratilishini unutmazlik lozim. Bizningcha, o'quv vaziyati ta'lim jarayonini tashkil qiluvchi o'zgaruvchan tizim sanalib, u quyidagicha ikki qismdan iborat:

- o'qituvchi bilan o'quvchilar hamkorligi;
- o'quvchilarning o'zaro bir-birlari bilan hamkorligi.

O'qituvchi bilan o'quvchilarning hamkorligi o'qituvchining o'quvchilarga ko'rsatadigan yordamidan boshlanadi. U asta-sekin faollashib o'quv harakatlariga

aylanadi. Natijada, o'qituvchi bilan o'quvchilar munosabati hamkorlik pozitsiyasiga o'sib o'tadi.

Materiallar tahlilining ko'rsatishicha, mantiqiy topshiriqlar hamkorlikda bajarilgandagina bilimlarni o'zlashtirish mahsuldor bo'ladi. Ilmiy manbalarda ta'limning shunday tashkil etilishini hamkorlikdagi mahsuldor faoliyat vaziyati, deb atash qabul qilingan. Pedagogik adabiyotlar tahlili va ijodiy tajribalarimiz natijalariga ko'ra hamkorlikdagi mahsuldor o'quv faoliyati vaziyatini tashkil qilishning 2 asosiy tamoyilini ko'rsatib o'tish maqsadga muvofiqdir:

1. Ta'limda mazmunning izchilligi tamoyili. Unga ko'ra shaxs o'z

faoliyatini muayyan maqsad asosida tashkil qilishida mazkur faoliyatning uzluksiz

shakllanishi ko'zga tashlanadi.

2. O'qituvchi-o'quvchilar hamkorligining mustaqil ijodiy faoliyat bilan bog'liqligi tamoyili.

O'quv jarayonida o'quvchilar bilan hamkorlik qilish katta ahamiyatga ega.

O'quvchilarning ta'limga qay darajada ixlos qo'yishi o'qituvchining mana shu hamkorlikni yarata bilish mahoratiga bog'liq. O'qituvchi bilan o'quvchilarning o'quv faoliyatidagi muhitning to'g'ri uyushtirilishi o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishlarini oshiradi, ularni butun kuch va g'ayratini sarflashga undaydi.

Xulosa

O'quvchilarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonida ta'lim subyektlari o'rtasidagi hamkorlik munosabatlari alohida metodologik ahamiyatga ega hisoblanadi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda ta'lim jarayoni o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi bir tomonlama ta'sir emas, balki o'zaro hamkorlik, muloqot

va faol fikr almashuvga asoslangan tizim sifatida talqin etiladi. Bu esa o'quvchilarda ijodiy tafakkur, mustaqil qaror qabul qilish hamda muammoli vaziyatlarga innovatsion yechim topish kompetensiyalarining shakllanishiga zamin yaratadi.

O'qituvchi ushbu jarayonda asosiy yo'naltiruvchi, tashkil etuvchi va motivatsiya beruvchi subyekt sifatida faoliyat yuritadi. Biroq ta'lim jarayonini to'liq boshqaruvchi va hukmron shaxs sifatida emas, balki hamkorlikni tashkil etuvchi fasilitator sifatida namoyon bo'lishi zarur. Chunki kreativ fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarning erkin fikr bildirish imkoniyati, tashabbuskorligi hamda mustaqil faoliyatiga bevosita bog'liqdir.

Ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, samarali ta'lim muhiti o'qituvchi–o'quvchi hamkorligi va o'quvchilarning o'zaro hamkorligi uyg'unligiga asoslanadi. Bunday yondashuvda o'quvchilar nafaqat bilim oluvchi, balki bilimni yaratish jarayonida faol ishtirok etuvchi subyekt sifatida shakllanadi. Natijada ularning kognitiv faolligi ortadi, ijodiy tafakkuri rivojlanadi hamda olingan bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo'llash imkoniyati kengayadi.

Kreativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida muammoli topshiriqlar, interfaol metodlar, loyihaviy faoliyat hamda hamkorlikda o'qitish texnologiyalari muhim didaktik vosita sifatida xizmat qiladi. Ayniqsa, guruhli ishlash jarayonida o'quvchilar o'zaro fikr almashadi, turli qarashlarni tahlil qiladi va umumiy yechim ishlab chiqish orqali ijodiy faoliyatni namoyon etadi.

Pedagogik tajribalar shuni tasdiqlaydiki, hamkorlikka asoslangan ta'lim muhiti o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshiradi, ularda erkin fikrlash, tanqidiy yondashuv hamda ijodiy izlanish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ishonchli pedagogik muloqot kreativ fikrlashni shakllantirishning muhim omili sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim jarayonida kreativ yondashuvni samarali tashkil etish o'quvchilarning shaxsiy va intellektual salohiyatini rivojlantirish, ularni mustaqil va ijodkor shaxs sifatida shakllantirishda asosiy pedagogik omil hisoblanadi.

— Boshqalarga tobe bo'lish;

— Har qanday holatda ham faqat yutuqni o'ylash.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birgaquramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017 yil, 488 bet.
2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2016 yil, 56 bet.
3. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari” moduli bo‘yicha o‘quv-uslubiy qo‘llanma. :– Toshkent 2015,40 bet
4. Davletshin M.G., Do‘stmuhamedova Sh., Mavlanov M., To‘ychiyeva S. Yoshdavrlari va pedagogik psixologiya. (O‘quv metodik qo‘llanma). Nizomiy nomidagi TDPU. 2004-yil. 102 b. 46-47 betlar.
5. Innovatsion ta'lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik moduli bo‘yicha o‘quv-uslubiy majmua – Toshkent. 2016
6. Jo‘rayev P.X., Raximov B.X., Xomatov SH.F. Yangi pedagogik texnologiyalar. Muammoli ta'liming asoslangan o‘quv-metodik qo‘llanma. –T.: Fan, 2005, 66 b. 7. Adizov B. Boshlang‘ich ta'limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari: Ped. fan. dok dis. –Toshkent, 2003. – 276 b.
8. Aliyev A. O‘quvchilarning ijodkorlik qobiliyati. –Toshkent: O‘qituvchi, 1991. 40bet.

9. Yusufaliyeva G.A, Abdurahmonova N.N, To‘rabekova A.M “Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ qobilyatlarni rivojlantirishda o‘qituvchining ro‘li”
ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME 2 | ISSUE
4 | 2021 ISSN: 2181-1385 Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723

10. Kahramanov K. Naim Karimov Is a literary scholar, Scholar and critic. Rivista Italiana di Filosofia Analitica Junior. 2023, Vol 14. ISSN: 2037-4445.